

АНАЛИЗА БИЛАНСА

Додатак „Народном Благостању“

ГОДИНА II.

БЕОГРАД, 15. МАРТА 1930.

БРОЈ 11

Садржај:

Прва хрватска штедионица — Загреб

Југословенски кредитни завод — Београд

Чаковечка-међумурска штедионица д. д. у Чаковцу

ПРВА ХРВАТСКА ШТЕДИОНИЦА — ЗАГРЕБ

Прва хрватска штедионица може и те како бити задовољна па чак и поносна са својим билансом за годину 1929, јер та још једном показује шта значи Праштедионица у нашем новчарству. Дистанца између Прве хрватске штедионице, нашег највећег приватног новчаног завода и осталих наших банака постала је прошле године још већа. Велики напредак у појединим позицијама биланса Прве хрватске штедионице нема пандана у билансима других наших новчаних завода.

Развитак нашег новчарства у прошлој години није био јединствен. Јер док имамо завода, који показују стагнацију, други показују напредак а трећи назад. Ту одлучују у првом реду економске прилике појединих крајева наше државе. Новчарство у западним деловима државе развијало се је прошле године далеко боље него у источним, из једноставног разлога, што су тамо биле привредне прилике далеко боље. На западу је индустрија јаче развијена а поред тога тежиште сељачке производње пада на сточарство те по томе ти крајеви нису били под ударцем пољопривредне кризе. Прво неродица услед суше, а после абнормално ниске цене земљорадничких производа тешко погађају источне крајеве.

Прва хрватска штедионица данас подједнако ради у свим крајевима наше државе пак по томе код ње би имали бити концентrirани повољни као и неповољни моменти наше прошлогодишње привреде. Другим речима повољни развитак њеног рада у западним деловима државе имао би бити компензиран неповољним приликама на истоку и југу. Међутим код Прве хрватске то није случај. Њене филијале и у источним деловима државе показују ванредно повољан развитак. Ма да скоро све београдске банке прошле године бележе опадање уложака, београдска филијала Праштедионице управо прошле године бележи пораст од неколико десетака милиона уложака. Значи да је и тамо дошло до извесне селекције. Улагачи имају поверење у првом реду у велике новчане заводе и њима поверавају своју уштедњу. И та тенденција у будуће долазиће временом све то више до изражаја — претежни део наших уложака биће концентrirан код пар водећих завода. Филијала Прве хрватске штедионице у Скопљу највећи је новчани завод Вардарске бановине. Ма да њена филијала у Нишу тек почиње са радом, већ је данас сигурно, да ће то за пар година бити највећи завод Моравске бановине. Нигде као код новчарства, кон-

центрација не прави такав прогрес. Стицајем разних прилика, Праштедионица је наш највећи новчани завод. Њен при-мат више јој нико не може отети. Са нашег општег привредног гледишта мора нас нарочито веселити да ту доминантну позицију у нашем новчарству има завод који је искључиво у домаћим рукама и који чак у свом извештају може поносно да нагласи „да завод није ни у прошлој години употребљавао никакове иностране кредите.“

Извештај Равнатељства Прве хрватске штедионице за годину 1929. има у себи много и програматскога. Пре него што је наглашено како је наше новчарство првих година после рата морало водити бригу о читавој нашој привреди, а стицајем прилика у знатној мери и о индустрији, у извештају сада се наглашава, да је дошло време да се може приступити специјализирању. И Прва хрватска штедионица одлучила је, да постепено редуцира израван ангажман у индустрији и да постане у првом реду једна депозитна установа. Са индустријом настојаће се ограничити везу на чисто трговачко финансирање. Тежиште послова у будуће бити ће у првом реду на краткорочном кредитирању сељака, трговаца и обртника. Поред тога издавањем хипотекарних обезвештавања водиће се рачуна и о дугорочном кредиту. Према томе Праштедионица иде за тиме, да обзиром што је она уложни завод *par excellence* и њени ангажмани буду имали слични карактер. Та нова оријентација Прве хрватске штедионице види се добрим делом и из биланса за годину 1929., док ће идућих година доћи још више до изражаја. Јер преоријентација једног великог новчаног завода у њеном пословном делокругу мора се постепено проводити.

Извесним повлачењем из ангажмана који могу донети велике профите али и неугодна изненађења, као и форсирање краткорочног ангажмана, још ће више да повећа поверење које ужива Прва хрватска штедионица, и по томе улошци ће још више да расту. Већ данас скоро једна шестина укупних уложака у нашој земљи концентrirана је код Прве хрватске штедионице. Форсирањем краткорочних ангажмана у првом реду есконта и ломбарда, наравно да је Прва хрватска штедионица највише интересирана како је вођена кредитна политика Народне Банке. За то она у свом извештају и тражи уређење питања ломбарда као и напуштање система контингентирања код есконта меница те завођење еластичније форме, где ће у првом реду одлучивати бонитет.

Ну сада да пређемо на саму билансу. За последње четири године главне позиције пружале су следећу слику :

Активна :	1929. г.	1928. г.	1927. г.	1926. г.
Каса и банке	166.580	179.668	163.216	97.203
Ефекти	267.524	230.506	227.311	164.788
Менице	409.824	274.490	323.065	317.581
Ломбард	57.385	43.192	25.572	67.396
Дужници	1.532.831	1.451.568	1.364.780	1.286.646
Хипотеке	37.125	24.620	9.127	7.471
Некретнине	177.207	148.181	100.887	86.359
Пасива :				
Акцијски капитал	75.000	75.000	75.000	75.000
Резерве	80.077	78.661	57.220	55.965
Улошци на књиж.	1.482.742	1.332.697	1.322.278	1.186.160
Улошци на тек. рач.	255.696	191.522	170.538	176.655
Веровници	674.581	610.729	540.198	494.188
Заложнице	32.781	23.066	7.455	5.655
Добитак	16.476	16.324	16.828	16.018
Укупна биланса	2.662.035	2.371.819	2.230.254	2.047.809

У првом реду констатујемо пораст уложака на књижице за 150 милиона динара. Тај пораст поглавито отскаче ако имамо на уму да је пораст уложака у години 1928. износио само 10 милиона динара. Смирење политичких опрека као и повратак поверења у динар најбоље су се одразили у порасту уложака Праштедионице. А ако узмемо у обзир и улошке на књижице и веровнике, видимо пораст поверених средстава за скоро 300 милиона динара. Улошци Прве хрватске штедионице изнашају толико колико улошци 4—5 банака, које по величини уложака одмах следе за њом. Толики диспарат између уложака појединих банака као између Праштедионице и наших осталих водећих завода немамо у ниједној привреди.

У благајни и код новчаних завода било је концем 1928. 179 милиона динара а концем 1929. 166.5 милиона.

Есконт меница порастао је од 274 милиона на 409, дакле за 135 милиона динара. Ту у првом реду долази до изражаја нова оријентација у погледу пословања Праштедионице. Густа мрежа филијала и знатни улошци као и тенденција пласирања истих у краткорочне ангажмане, сили управо Праштедионицу, да сву своју пажњу посвети есконту. Концем прошле године било је пласирано у есконт и преко 409 милиона динара. Јер 63 милиона динара били су редисконтирани код Народне Банке а редисконт није посебно означен у билансу, него само наведен у извештају. И дужници и ломбард показују пораст. Ну изгледа, да је сигурно, да ће се у будуће највећи део расположивих средстава пласирати у есконт меница.

Ефекти бележе знатан пораст. Износе 267 милиона динара према 230 концем 1928. Према специјалној спецификацији Праштедионица имала је у ефектима међу осталим и :

Државних бонова и зајмова Краљ. Југославије	30.392.051
Дионица новчаних завода и то :	
у Хрватској и Славонији	18.700.000
у Србији	20.000.000
у осталим крајевима	6.200.000
Дионице индустријских предузећа	139.000.000
Остале дионице	47.000.000

Под дионицама новчаних завода у Србији морамо подразумевати у првом реду Народну банку, чијих дионица Праштедионица има знатан број. У најновије време и Праштедионица показује већи интерес за државне папире. Кад би било решено питање ломбарда државних папира код Народне банке, држимо да би сама Праштедионица временом набавила таквих папира за преко 100 милиона динара. Ту би пласирала своје ликвидне резерве, јер би у случају потребе преко ломбарда могла исте и реализирати.

Властите некретнине с обзиром на тенденцију да свака филијала има и свој репрезентативни дом, што веома повољно делује на психу улагача, некретнине изнашају више него главница и резерве, што је редак случај у нашем банкарству.

Рачун губитка и добитка пружа следећу слику :

Позиција :	1929.	1928.	1927.	1926.
Активни камати	48.1	27.4	33.5	33.1
Филијале и провидба	32.5	45.6	43.1	39.8
Приход од кућа	5.7	4.8	4.5	3.4
Пасивни камати	36.4	30.2	32.3	31.2
Порези и прирези	6.1	5.0	4.5	7.1
Плате	16.9	16.5	16.8	15.4
Управни трошкови	5.2	5.4	5.4	5.1
Отписи	5.3	4.4	5.0	1.0
Чисти добитак	16.4	16.3	16.8	16.0

Чисти је добитак већ 4 године на истој висини а исто тако и дивиденда од 80 динара по акцији или 16%.

Из извештаја констатујемо са особитим задовољством пораст емигрантских дознака. Преко Праштедионице било је дозначено прошле године 421 милион, или за 99 милиона више него 1928. То значи да наш исељеник има све више и више поверења у Праштедионицу и да преко ње одржава новчане везе са Домовином.

Праштедионица мораће у најскорије време решити једно веома важно питање. То је повишење главнице. По властитим средствима она је данас на другом месту. А по висини дионичке главнице тек на четвртом.

А Прва хрватска штедионица могла би већ данас приступити делимичном повишењу главнице и оно би свакако успело. У сваком случају много пре него код других завода макар се Прва хрватска штедионица ослањала само на домаћи капитал.

Још две позиције биланса показују значајне промене. Хипотекарни зајмови порасли су од 24.6 милиона концем 1928. на 37.1 милиона концем 1929. године. Са друге стране заложница било је издано 32.7 милиона концем 1929. према 23.0 милиона концем 1928.

Прва хрватска штедионица као и остали водећи новчани заводи из Хрватске посвећивала је пре рата велику пажњу и хипотекарном послу. Одобрала је хипотекарне кредите на зграде и земљу а давала је и комуналне зајмове, а за износ тих зајмова емитирала заложнице. Волумен хипотекарних послова био је условљен могућношћу и обимом продаје хипотекарних облигација.

За време рата и у послератним годинама, хипотекарни посао био је потпуно замро. Тек у најновије време опажа се живљи интерес. С обзиром на прилике у нашој привреди, у хипотекарни и комунални посао било би могуће пласирати не стотине него милијарде динара.

Праштедионица имала је концем 1926. године изданих обвезница само 5.6 милиона а концем 1929. већ 32.7 милиона. С обзиром на тенденцију падања каматњака на улошке има изгледа, да ће већ ове године бити могуће пласирати много више обвезница него последњих година. Заложнице Праштедионице носе 8% камата, па по томе прилично одговарају каматњаку који влада на тржишту. Падне ли каматњак на улошке како се очекује, интерес за 8% облигације биће знатно већи, па по томе и већа могућност пласирања. Ако међутим буде проведена и законска стабилизација динара и ако се буду подељивали хипотекарни зајмови у златним динарима, дотично издаване облигације са златном клаузулом, за неколико година могла би Праштедионица пласирати и коју стотину милиона динара облигација.

ЈУГОСЛОВЕНСКИ КРЕДИТНИ ЗАВОД

или

Песма без речи

Данас је у моди лозинка „рационализација“, другим речима, сврши са што мање губитка у времену и раду, а и новцу посао, који имаш свршити. Ако неку ствар можеш свршити ћутећи, не говори, кад је радиш. Југословенски кредитни завод је применио лозинку рационализације на свој годишњи извештај за 1929. годину. Овај има још увек облик књиге, тако да онај, који га посматра с поља, мисли да има много да чита. Али кад га отвори, видеће, да ништа више нема у њему до цифара. Ове године је извештај песма без речи, а до године ће бити књига од два листа.

Онај ко не зна ништа више о Југословенском кредитном заводу, сем онога што стоји у извештају, неће на основу тога ништа више сазнати, јер цифре исказују само квантитете, а не и квалитете.

Онај пак, који се бави целе године анализом биланса појединих акционарских друштава, знаће свакако да каже нешто више о квалитативној страни његовог рада. Приликом анализе његовог биланса за 1928. годину ми смо казали, да се он може упоредити са девојком са села, о којој се много не говори. Фигура се може да употреби исто тако и ове године.

Југословенски кредитни завод је и даље форсирао свој главни посао, на име реесконт меница новчаних завода. Није искључена могућност код нас, да има банака, чији је реесконтни портфељ те врсте апсолутно већи, но у Југословенског кредитног завода, али релативно т. ј. упоређено са укупним средствима, ми држимо да је овај први. Он је специјалиста за реесконт паланачких банкарских меница; он је тим послом почео да се развија. Свуда важи уверење, да тај посао банка развија са врло много успеха, захваљујући необично великом познавању прилика наших новчаних установа, нарочито у Војводини, од стране њезиног директора г. Бливајса. Г. Бливајс има специјалну методу, која је у осталом била у употреби и пре рата код аустроугарских банака, а која је данас нарочито у моди у Америци, на име, он је знао, да је велика разлика у резултату посла у томе, да ли чекаш да ти муштерија дође на ноге, или идеш ти њему на ноге. У првом случају мораш радити са оним, ко ти дође, а у другом можеш да бираш. Г. Бливајс неуморно обилази своју клијентелу и с њоме не само да мења учтивости, — наравно *noblesse oblige!* — већ у исто време врло мунициозно на лицу места прегледа њихово стање по њиховим књигама и њиховим документима. Може се рећи да је г. Бливајс најбољи познавалац наших појединих новчаних завода, специјално у Војводини.

Годишњи извештај Југословенског кредитног завода је песма без речи, али у толико речитије говоре цифре у њему.

Рачун изравњања :

Ак тив а :	1927. г.	1928. г.	1929. г.
	у хиљадама динара		
Благајна и банке	3.449	2.550	10.854
Валуте и девизе	8	407	856
Менице	15.466	11.096	16.472
Хартије од вредности	94	964	725
Дужници	19.525	21.093	22.201
Инвентар	52	35	—

П а с и в а :

Акционарска главница	10.000	10.000	10.000
Резерве	13	20	128
Улози на штедњу	14.142	14.607	18.252
Повериоци	14.260	10.023	21.091
Чиста добит	19	1.080	1.114
Билансна сума	38.865	36.048	51.110

Рачун губитка и добитка :

Д у г у је :	1927. г.	1928. г.	1929. г.
	у хиљадама динара		
Камата	551	1.910	—
Трошкови и плате	466	853	1.037
Порез	—	252	250
Отписи од намештаја	5	17	166
Чиста добит	19	1.080	1.114

П о т р а ж у је :

Камата	921	3.419	2.315
Провизије	97	508	—
Разни приходи	24	171	22
Збир потраживања	1.043	4.113	2.568

Укупна билансна сума порасла је од 1928. до краја 1929. године за 15 милиона динара, односно за 42%. (Истина у билансу за 1928. годину укупна билансна сума исказана је 47,99 милиона, али је ту урачунато „дужници за кауције“, који су у билансу за 1929. годину исказани само сећања ради). Пораст у главном долази од двеју позиција у пасиви и то : улошци на штедњу (4 милиона динара) и повериоци (за 11 милиона динара). Укупни обртни капитал банчин скочио је од 35 на 49 милиона динара и то главница је остала непромењена: 10 милиона динара, улошци укупно 18 милиона динара, а повериоци 21 милион. Тај је капитал лласиран пре свега у текуће рачуне 22,2 милиона динара, есконт менице 16,47 милиона динара и у благајничку готовину и потраживање од банака 10 милиона динара. Највећи пораст показује последња позиција, т. ј. благајна и потраживања од банака од 2,5 на 10,8 милиона динара. Из тога излази да је банка, развијајући свој посао и ширећи се, сачувала свој првобитни ликвидитет на тај начин, што је знатно повећала позицију, која је очигледно најликвиднија, јер код нас у главном та позиција „готовина и потраживање код банака“ претставља једну средину између благајне и текућих рачуна и може се назвати текућим рачунима прве класе.

На другом месту имамо есконт који показује пораст од 11 на 16 милиона динара. Та је позиција већ у 1927. години била прилично велика, па је после пала у 1928. години, а у 1929. достигла највећу висину. Најмање су порасли текући рачуни, зато што су они већ у 1928. години били високи. Пораст износи нешто преко милион динара.

Банка је отишла у ширину, али њезина пасива и актива нису променили своју структуру, посао се водио онако исто као и дотле. Меница је главни инструмент послова банчиних, па онда долазе хартије од вредности, које служе делимично за покриће по текућим рачунима.

Кад се баци поглед на укупно развиће и кретање послова Југословенског кредитног завода за три године, од почетка његовог рада, онда се добија утисак, да је 1928. година била мало критична, или управо она показује извештај за застој, одмор, или можда неко колебање, можда испитивање ситуације у нашем банкарству, које је у 1928. години почело да улази у кризу. Али је у толико снажнији

полет у 1929. години, као што смо већ видели. И што је најглавније нов полет има се тек очекивати у овој години због тога, што је банка, у тежњи да одржи исти темпо развића, одлучила на ванредном збору акционара од 6. јануара ове године да повећа главницу на 15 милиона динара (чиме ће се и резерве повећати на 750 хиљада динара). Та се операција има спровести у току ове године, те ће према томе и волумен послова у овој години бити већи но у прошлој години.

Резултат рада у 1929. години не може да се види тако јасно као у 1928. години, јер Југословенски кредитни завод пришао је у овој години, једној код нас прилично одомаћеној пракси, да у рачуну губитка и добитка компензира активне и пасивне камате по текућим рачунима и исказује само салдо. Овде је салдо 2,3 милиона динара. Зажелети је да се Југословенски кредитни завод врати својој старој пракси.

Управни трошкови попели су се на 1,37 милиона динара, али су још увек врло чедни с обзиром на то, да банка има између осталог и три директора; значи да се у банци води велика штедња.

ЧАКОВЕЧКА-МЕЂИМУРСКА ШТЕДИОНИЦА Д. Д. У ЧАКОВЦУ

Међумурје је још увек једна економска енклава у нашој држави. Економске везе између Међумурја и других крајева наше државе нису још довољно развијене. Осим ако људ тим не разумемо чињеницу, да је знатан број радника из Међумурја запослен у разним крајевима државе, у првом реду у Загребу. Јер економске прилике Међумурја нису најповољније. Преовлађује пољопривреда која не одбацује толико, да би могла прехранити оних 100.000 становника који тамо живе.

За споро стапање Међумурја са нашом народном привредом, крива је донекле и несталност у погледу управног уређења. Првих година по ослобођењу сачињавало је оно самосталну покрајину. Поделом државе на области потпало је под Марибор; а поделом државе на бановине дошло је под Загреб. У погледу правосуђа, а због рецепције мађарског права, спада под Сомбор дотично Нови Сад.

Под таквим приликама ни новчарство се није могло бог зна како развити. Локалних завода има мање него у другим крајевима а од филијала загребачких новчаних завода остала је само она Прве хрватске штедионице, пошто је Кредитна банка своју ликвидирала.

Од локалних завода на првом је месту Чаковачка-међумурска штедионица. Она је у уским везама са Југословенском удруженом банком. Два њена директора седе у равнатељству Чаковечке-међумурске штедионице. Нешто је ангажована и Љубљанска кредитна банка. Основана је 1871. године.

Већ и пре рата завод је имао за провинцијалне заводе доста знатну дионичку главницу. Данас властита средства изнашају преко 3 милиона динара. Новчани заводи у средним местима западних крајева државе ретко када имају главницу од једног милиона динара. Према томе и данас Чаковачка-међумурска штедионица спада у ред наших јачих провинцијских завода. Поготову, ако узмемо у обзир, да има јако залеђе у Југославенској удруженој банци.

Биланса за четири последње године пружа следећу слику:

Активна :	1929	1928	1927	1926
Благајна	659	691	502	560
Балуте	53	15	9	14
Новчани заводи	2.306	1.040	655	768
Ефекти	712	676	667	718
Менице	11.712	10.571	10.071	9.822
Дужници	11.799	12.192	9.033	8.078
Некретнине	500	500	45	45
Пасива :				
Главница	1.500	1.500	1.500	1.500
Резерва	1.625	1.555	1.035	950
Улошци	22.881	20.592	17.511	16.401
Веровници	869	1.115	202	123
Добитак	500	471	464	489

Како видимо развитак је нормалан. Улошци расту сваке године по 2 до 3 милиона динара. Услед тога и све већи износи могу се пласирати у менице и конто-коренте. Чаковачка-међумурска штедионица разликује се у толико од осталих провинцијалних новчаних завода, што од пласираних износа тек неких 40% отпада на менице а остало на конто-коренте. Код неких других завода чак до 90% пласираних средстава отпада на менице. Прошле године, пораст меница био је нешто већи. Ну за то текући рачуни били су слабији. То би могло значити, да су обзиром на слабије економске прилике, у аграрним крајевима многи конто-корентни кредити претворени у меничне, како би завод имао јачу сигурност и у случају потребе, бржу реализацију.

Чисти добитак износи пола милиона динара или 33% дионичке главнице, дотично 16% властитих средстава, што је свакако одличан резултат.

Рачун добитка и губитка за период 1926—29 изгледа овако :

Приходи :	1929	1928	1927	1926
Камати	1.601	1.697	1.551	1.357
Провизија	1.021	830	722	897
Некретнине	77	56	58	41
Расходи :				
Плате и трошкови	562	518	463	463
Порези	381	383	380	398
Камати на улошке	1.211	1.129	994	893
Камати реесконта	90	126	75	83

С обзиром на износ реесконтних камата који су посебно исказани, видимо, да само један незнатан део портфела бива редисконтиран. То значи, да је завод сатуриран обртним капиталом од уложака.

По закону о валоризацији, некретнине завода повишене су у вредности за 455 хиљада динара. Тако добивени износ употребљен је у целости у повишење деоничке главнице. Касније евентуално, како је то обичај новчаних завода провинције, повишење деоничке главнице уследиће делимично и на терет резервног фонда.

По властитим повереним средствима као и по добијеној добити, Чаковачка међумурска штедионица спада у ред наших јачих провинцијских завода. И она ће у свом крају увек испуњавати своју важну функцију у области кредита.

Ширите

“Народно Благостање”